

RİSÂLETÜ'L-İSLÂM DERGİSİ'NDE MEZHEP YAZILARI

YAZARLAR

Dr. Ramazan TARİK

Dr. Şükrü AYRAN

© Copyright 2020

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-7106-55-9

Kitap Adı

Risâletü'l-İslâm Dergisi'nde Mezhep Yazıları

Yazarlar

Dr. Ramazan TARİK

Dr. Şükrü AYRAN

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Sonçağ Matbaacılık

Bisac Code

REL102000

DOI

10.37609/akya.426

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

XIX. asrın yarısından sonra özellikle Sultan II. Abdülhamid Hân tarafından İslam dünyasında Müslümanlar arasında birliği tesis etmek amacı ile ortaya atılan İslam Birliği (İttihâd-ı İslâm) düşüncesi kapsamında hem düşünsel hem de pratikte birçok çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda Ehl-i Sünnet ve Şîa başta olmak üzere Müslümanlar arasındaki mevcut ihtilaflı konuların çözümüne yönelik faaliyetler gerçekleştirilmiş, İslamcılık düşüncesi ile alakalı dergiler neşredilmiş ve bu dergilerde tefrikaya sebep olan meselelerle alakalı yazılar yazılmıştır. İslam kongreleri başlığı altında başta Mekke ve Kudüs olmak üzere hem İslam dünyasında hem de Avrupa'da birçok kongreler tertip edilmiştir. Kısacası, Müslümanlar arasında birliği bozan hususlarla alakalı çözüm önerileri üretilmiştir. Ancak süreç içerisinde istenilen sonuç elde edilememiş, çözüm önerileri pratiğe dökülememiş ve İttihâd-ı İslâm düşüncesi ciddi anlamda evrilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin dağılması ve özellikle de 1924'te hilâfetin kaldırılması ile birlikte İslam birliğini sağlamaya yönelik çalışmalar farklı kulvarlarda ve farklı kavram ve isimlerle devam etmiştir. 1925'li yıllardan itibaren hem Sünnî hem de Şîi kanattan bu bağlamda yeni fikirler ortaya atılmıştır. Bu kavramlardan biri, şüphesiz "et-takrîb beyne'l-mezâhibi'l-İslâmiyye" düşüncesidir. Kısaca "takrîbü'l-mezâhib" olarak anılan bu düşünce ile ilgili yapılan tanımlamalara bakıldığında, herhangi bir mezhebi ilgâ etmeden veya bir mezhebi diğerine katmadan kısacası yok saymadan birlikte yaşamayı öngören bir kavram olarak ifade edilmektedir. İranlı Muhammed Takî el-Kummî himâyesinde 1930'lu yıllarda el-Ezher'e taşınan bu düşünce ilk olarak "*Cemâatü't-takrîb*" adıyla bir cemaat/topluluk daha sonra da 1945 yılında "*Dârû't-Takrîb Beyne'l-Mezâhibi'l-İslâmiyye*" adı altında kurumsallaşmıştır. Bu kurum 1972'ye kadar faaliyetlerine devam etmiştir.

Risâletü'l-İslâm Dergisi, mezkûr kurum tarafından neşredilen 60 sayılı bir dergidir. 2014-2015 yılında “İslam Düşüncesinde Mezhepleri Yakınlaştırma Girişimleri (*Takrîbü'l-Mezâhib: Mısır Örneği*)” başlıklı doktora tezimizi hazırlarken çalışmamızın önemli kaynaklarından biri olduğunu düşündüğümüz bu dergiyi Mısır'dan temin ettik. Ancak daha sonra bu dergi online olarak internet ortamında yayınlanmaya da başlamıştır. İslam dünyasında halen tartışılmaya devam eden takrîbü'l-mezâhib kavramı ile ilgili özellikle bu düşüncenin ortaya atıldığı ve kurumsallaştığı dönemin şartlarını yansıtmaya bakımından Risâletü'l-İslâm Dergisi büyük önem arz etmektedir. O dönem için bu dergi, takrîbü'l-mezâhib düşüncesinin sesi olmuştur.

Takrîbü'l-mezâhib düşüncesi kapsamında yapılan çalışmalara baktığımızda hem mezhep hem de fıkıh eksenli olduğu görülmektedir. Ancak fıkıh ekseninde söylenen ve yazılanların ağırlıkta olduğu da bir gerçektir. Bizler de bu dergide kaleme alınan mezhep eksenli yazıları bir araya getirip tercüme ettik. Ayrıca tercümelerle beraber İslam mezheplerine dair ortaya konulan görüşlerin değerlendirmesini de yaparak mezhebi eğilimi ortaya koymaya çalıştık.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında ve tamamlanmasında beraber çalıştığımız mesai arkadaşım Dr. Şükrü AYRAN'ın katkısı büyüktür. Çalışmamızı okuyup takdim yazan kıymetli hocam Prof. Dr. Halil İbrahim BULUT'a da teşekkür ederiz. Teşekkürlerin en büyüğü, şüphesiz Covid-19 Pandemisi sürecinde bu çalışmayı hazırlarken bizlerden desteğini eksik etmeyen ailelerimizdir.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Ramazan TARİK/Şükrü AYRAN
Bitlis-2020

TAKDİM

İslam Tarihinde teşekkül eden siyasî, itikadî, fikhî ve hatta tasavvufî oluşumları Hz. Peygamber dönemi sonrasına tarihlendirmek gerekir. Zira Allah Elçisi'nin hayatta bulunduğu dönemde herhangi bir mezhebî oluşumdan söz edilmesi mümkün değildir. Müslümanlar, peygamber sonrasında sosyal, siyasî ve fikrî alanda ciddi problemlerle karşılaşmışlardı. Bilgili, feraset ve takva sahibi âlimlerin meseleler karşısında ortaya koydukları çözümler, ne kadar isabetli hatta mükemmel olurlarsa olsunlar yine de tartışmaları sonlandırmamış, yeni görüşlerin ortaya çıkmasına mani olamamıştı. İşte bu dinî, insanî ve sosyal realite bazı tartışmaların devam edip gitmesine, çözüm adına ortaya konulan bazı görüşlerin etrafında zümreleşme faaliyetlerine, zamanla hizipleşmelerin meydana çıkmasına ve mezheplerin oluşmasına sebebiyet vermişti. Neticede her toplumda olduğu gibi Müslüman toplumda da sosyolojik bir realite olarak mezhepler ortaya çıkmış ve zamanla kurumsal yapılara dönüşmüşlerdir.

Günümüzde İslam coğrafyasında vuku bulan bir takım olumsuz örnekler, mezheplerin yoğun bir şekilde tartışılmasına sebep olmaktadır. Radikal akımların ve dinî gerekçeler ileri sürülerek işlenen şiddet ve terör faaliyetlerinin artması ve Müslümanların mezhep eksenli gruplara ayrılmaları hiç şüphesiz bu tartışmalara zemin hazırlamaktadır. Yaşanan bu olumsuz hadiselerin sebebi olarak mezheplerin varlığı gösterilmekte; toptancı bir anlayışla mezhepler suçlanmakta ve günah keçisi ilan edilmektedir. Bir bakıma Müslümanlar arasındaki çatışma, çekişme ve şiddetin tek ve en önemli müsebbibi olarak mezhepler gösterilerek pek çok faktör göz ardı edilmektedir. Bu bakış açısının sağlıklı olmadığı aşikârdır. Mezhep ile mezhepçiliği ayırt etmek gerekir. İslam dinini bir mezhepten ibaret görmek, diğer bir deyişle dini bir mez-

hebe indirgemek, mezhepçiliktir. İslamiyet'i mensup oldukları mezhepten ibaret gören bazı gruplar, diğer mezhep mensuplarını dışlamak suretiyle vahdeti parçalamak, daha da vahimi tefrika ve fitneye fırsat vermek gibi tehlikeli bir yola girmişlerdir. Hâlbuki İslam düşüncesi içerisinde ortaya çıkan fikhî, itikadî ve siyâsî farklı anlayışları -birbirlerini tekfir etmedikleri müddetçe- bir zenginlik olarak görmek gerekir. Nitekim İslam medeniyeti tarihinde farklı mezheplerin bulunması ilmi rekabete yol açmış, neticede muhteşem zengin bir irfan ve kültür ortaya çıkmıştır. Müslüman toplumlar sosyal, dini ve siyasi sahada güçlü oldukları dönemlerde mezhep farklılıkları problem teşkil etmemiştir.

Son asırlarda Müslüman toplumların içine düştüğü çıkmazlar, Müslüman düşünürleri çözüm aramaya sevk etmiş; bu bağlamda Müslümanların birliğine dair vahdet, ittihad-ı İslam gibi görüşler ileri sürülmüş ve bunlar etraflıca tartışılmıştır. İşte bu girişimlerden bir, takrîbü'l-mezâhib görüşüdür. Mezheplere saygılı olmakla birlikte aralarındaki ihtilafları azaltmayı ya da ortak değerler etrafında birleşmeyi hedefleyen bu anlayışa İranlı Muhammed Takî el-Kummî (ö. 1990) öncülük etmiştir. Bu niyetle Mısır'da kurulan "Dârû't-Takrîb Beyne'l-Mezâhibi'l-İslâmiyye" (İslam Mezhepleri Arası Yakınlaştırma) kurumu, 1949-1972 yılları arasında Risâletü'l-İslâm Dergisi'ni düzenli olarak neşretmiş ve konuyla alakalı yüzlerce makale yayımlamıştır.

Ülkemizde Takrîbü'l-Mezâhib konusunda ve özellikle Mısır tecrübesi hakkında yeterince çalışma bulunmamaktadır. Değerli araştırmacı Dr. Ramazan Tarık'ın doktora çalışması olarak telif edip başarı ile savunduğu "İslam Düşüncesinde Mezhepleri Yakınlaştırma Girişimleri (Takrîbü'l-Mezâhib: Mısır Örneği)" adlı tezi konuyla alakalı ülkemizdeki ilk önemli çalışmadır. Doğrusu bu tezin sonrasında sahayla alakalı yeni çalışmaları beklemekte idik. İşte elinizde bulunan bu eser, genç meslektaşlarımız Dr. Ramazan Tarık ve Dr. Şükrü Ayran'ın uzun soluklu titiz çalışmala-

rının neticesinde ortaya çıkmıştır. Eserde, Risâletü'l-İslâm Dergisi'nde takrîbü'l-mezâhib konusuyla alakalı neşredilmiş bazı önemli makalelerin tercümelerinin yanı sıra araştırmacılarımızın takrîbin tarihçesi, günümüzdeki durumu, avantajları ve dezavantajları konularında çok değerli tahlil ve değerlendirmelerini de bulacaksınız. Elinizdeki bu eserin yeni çalışmaların habercisi olması temennisi ile Dr. Ramazan Tarık ve Dr. Şükrü Ayran'ı tebrik eder, eserin faydalı olmasını temenni ederim.

Prof. Dr. Halil İbrahim BULUT
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
TAKDİM	v
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

RİSÂLETÜ'L-İSLÂM'DA MEZHEP EĞİLİMİ

1. Risâletü'l-İslâm'da İslâm Birliği ve İslâm Kültür Birliği İdeali Çerçevesinde Mezheplere Yaklaşım	7
2. Mezheplerin Yakınlaştırılması İdeali Çerçevesinde Risâletü'l-İslâm'da Mezheplere Yaklaşım	23
3. Mezheplerin Yakınlaştırılmasına Giden Yolda Mezhep, Fırka ve İslâm	24
4. İslâm, Mezhep ve İctihâd Denklemi	28
5. Siyasi Hilaf, Tefrika ve Taassup	32
6. Ehl-i Beyt ve Şii Mezhep Vurgusu	36
7. Mezheplerin Olmazsa Olmazları ve Şîa'da İmâmet İnancı ...	43
8. Mezheplerin Yakınlaştırılmasında el-Ezher Üniversitesinin Müstesna Yeri	46
9. Mutezile ve Akılcı Söylem	48
10. İslahçı/Reformist Söylem	49
SONUÇ	51
KAYNAKÇA	54

İKİNCİ BÖLÜM

İTTİHÂDÜ'L-İSLÂM DÜŞÜNCESİNDE MEZHEP-KÜLTÜR BİRLİĞİNE DAİR YAZILAR

1. Müslümanlara Açıklama	57
2. İslâm Birliği-I	63
3. İslâm Birliği-II	75
4. İslâm Birliği-III	86
5. İslâm Birliği-IV	97
6. Mezheplerin Birliğine Yönelik Eski Bir Çaba	110
7. İslâm, El-Ezher, Takrîb	115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİŞİ, MEKÂN VE KURUM BAĞLAMINDA MEZHEP OLGUSU HAKKINDA YAZILAR

1. Zeyd Bin Ali	123
2. Yemen'de Zeydiyye	133
3. Yemen'de Hâşimiyye Devleti'nin Ve Zeydî Mezhebinin Kurucusu: İmâmü'l-Hâdî İle'l-Hak	141
4. İmâmiyye Şiası'nda Din Ve Mezhebin Zarûretleri	149
5. Mutezile Ve Muhaddisler	153
6. İslâm Mezhepleri Tarihi Ve Kuzey Afrika	156
7. Din İle Mezhep Arasındaki Fark	163
KAYNAKÇA	167
İNDEKS	169

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
Rİ	: Risâletü'l-İslâm Dergisi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Aralığı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
t.y.	: Tarih Yok /Tarihsiz
vd.	: Ve diğerleri
v.d.	: Ve devamı

KAYNAKÇA

a. Basılı Kaynaklar

- Ahmed Emîn, “el-Mu’tezile ve’l-Muhaddisûn”, Risâletü’l-İslâm 11 (Kâhire: Dârû’t-Takrîb Beyne’l-Mezâhibi’l-İslâmiyye, t.y.), 244-245.
- Draz, Muhammed Abdullah. Kur’ân Ahlakı, çev. Prof. Dr. Ünver Günay, Prof. Dr. Emrullah Yüksel, İstanbul: İz Yayıncılık, 2009.
- Drâz, Şeyh Muhammed Abdullatîf. “İslâm, el-Ezher, Takrîb”, Risâletü’l-İslâm 3 (Kâhire: Dârû’t-Takrîb Beyne’l-Mezâhibi’l-İslâmiyye, t.y.), 233-238.
- Ebû Zehre, Muhammed. “el-Vahdetü’l-İslâmiyye”, Risâletü’l-İslâm 37 (Kâhire: Dârû’t-Takrîb Beyne’l-Mezâhibi’l-İslâmiyye, t.y.), 28-35.
- Ebû Zehre, Muhammed. “el-Vahdetü’l-İslâmiyye”, Risâletü’l-İslâm 38 (Kâhire: Dârû’t-Takrîb Beyne’l-Mezâhibi’l-İslâmiyye, t.y.), 138-145.
- Ebû Zehre, Muhammed. “el-Vahdetü’l-İslâmiyye”, Risâletü’l-İslâm 39 (Kâhire: Dârû’t-Takrîb Beyne’l-Mezâhibi’l-İslâmiyye, t.y.), 242-250.
- Ebû Zehre, Muhammed. “el-Vahdetü’l-İslâmiyye”, Risâletü’l-İslâm 40 (Kâhire: Dârû’t-Takrîb Beyne’l-Mezâhibi’l-İslâmiyye, t.y.), 352-361.
- el-Amrânî, Muhammed b. İsmâ’il. “ez-Zeydiyye fîl-Yemen”, Risâletü’l-İslâm 8 (Kâhire: Dârû’t-Takrîb Beyne’l-Mezâhibi’l-İslâmiyye, t.y.), 398-404.
- el-Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Horasânî Ebûbekir. Sünenü’l-Kübrâ, thk. Muhammed Abdülkâdir Ata, 10, Beyrut: Dârû’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2003.
- el-Cürâfî es-San’ânî, Kâdi Abdullah. “Zeyd b. Alî”, Risâletü’l-İslâm 2 (Kâhire: Dârû’t-Takrîb Beyne’l-Mezâhibi’l-İslâmiyye, t.y.), 198-205.
- el-Hüseyn, Yahyâ b. “İmâmü’l-Hâdî ile’l-Hak”, Risâletü’l-İslâm 10 (Kâhire: Dârû’t-Takrîb Beyne’l-Mezâhibi’l-İslâmiyye, t.y.), 193-199.
- el-Küleybî, Muhyiddîn. “Târihü’l-Mezâhibi’l-İslâmiyye ve Şemâlû İfrîkyâ”, Risâletü’l-İslâm 14 (Kâhire: Dârû’t-Takrîb Beyne’l-Mezâhibi’l-İslâmiyye, t.y.), 198-202.
- es-Saidî, Abdülmüteâl. “Sa’yun kadîmun fî tevhîdîl-mezâhib”, Risâletü’l-İslâm 25 (Kâhire: Dârû’t-Takrîb Beyne’l-Mezâhibi’l-İslâmiyye, t.y.), 35-39.
- es-San’ânî, Hüsameddîn Humayd eş-Şehîd b. Ahmed b. Ahmed b. Ahmed b. el-Mahallî. Kitâbü’l-Hadâ’iki’l-Verdiyye fî zikri Eimmeti’z-Zeydiyye, Kâhire: Dârû’l-Kütübî’l-Mısıriyye, ty.
- Güler, Mustafa Taha. “Abdülmüteâl es-Saidî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2016), EK-2/452-453.
- Kılıç, Hulusi. “Ahmed Emîn”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2/62-64.
- Köse, Saffet. “Muhammed Ebu Zehre”, Türkiye Diyanet İslâm Ansiklopedisi, (TDV Yayınları: Ankara 2005): 30/519-522.

- Muğniyye, Muhammed Cevâd. “el-Fark beyne'd-dîn ve'l-mezheb”, Risâletü'l-İslâm 29 (Kâhire: Dârû't-Takrîb Beyne'l-Mezâhibi'l-İslâmiyye, t.y.), 48-50.
- Muğniyye, Muhammed Cevâd. “Zarûrâtü'd-dîn ve'l-mezheb 'inde's-Şiati'l-İmâmiyye”, Risâletü'l-İslâm 8 (Kâhire: Dârû't-Takrîb Beyne'l-Mezâhibi'l-İslâmiyye, t.y.), 387-389.
- Özel, Ahmet. “Muğniyye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2016), EK-2/284-288.
- Selîm, Şeyh Abdülmecid. “Beyân li'l-Müslimîn”, Risâletü'l-İslâm 1 (Kâhire: Dârû't-Takrîb Beyne'l-Mezâhibi'l-İslâmiyye, 1949), 9-13.
- Üzüm, İlyas. “Nusayrilik” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2007), 33/270-274.

b. İnternet Kaynakları

- “eş-Şeyh Abdülmecid Selîm”, Kıssatü'l-İslâm, 08.12.2013, <https://İslâmstory.com/-خي شلأ-دب ع-دي جملأ-م يلس->.
- Faziletü's-Şeyh Abdül-Mecid Selîm, Terâcim ve Siyer, Dârû'l-İftâi'l-Mısıriyye, <https://www.daralifta.org/ar/ViewScientist.aspx?sec=new&ID=15&LangID=1>.
- <https://webdosya.diyanet.gov.tr/hadis/UserFiles/Document/40hadisteKardeslik.pdf>.
- <https://almasdaronline.com/article/9334>.